

»Hvor går grænsen?«

af JØRN BUCH

»Hvor går grænsen?« var overskriften på det første debatoplæg fra Sønderjyllands amtsråd i februar 1997 om den kommende Region Sønderjylland/Slesvig. Da den godkendte aftale blev præsenteret i juni 1997, lød overskriften »Grænsen ligger fast«. Dette sidste ordvalg var sikkert ikke upåvirket af den foregående debat. Seminarielæktor Jørn Buch, Haderslev, giver her sin vurdering af den sag, som blev så varm i 1997.

Den 2. juni 1997 besluttede Sønderjyllands Amtsråd med 22 stemmer mod 4 at oprette et formaliseret grænseoverskridende samarbejde kaldet »Region Sønderjylland/Slesvig«. På tysk kaldes det »Region Schleswig/Sønderjylland«. Det er ikke første gang der aftales et formaliseret dansk-tysk grænseoverskridende samarbejde, men det er første gang det får en generel karakter.

Efter 2. verdenskrig har der gang på gang været fremsat forslag fra tysk side om et mere formaliseret dansk-tysk grænseoverskridende samarbejde, men hver gang er det blevet afvist fra dansk side.¹ Endnu så sent som i 1992 skrev amtsborgmester Kresten Philipsen en kronik »Tålmodighed er nødvendig«, hvor han agiterer for af finde »en formel, der gør det muligt at fortsætte og udbygge det europæiske samarbejde – omend i et andet tempo end oprindeligt forudsat«. Formlen mener Philipsen at finde i det pragmatiske grænseoverskridende samarbejde i det dansk-tyske grænseland, hvor der er »nået konkrete resultater på kort tid«. I kronikken fra 1992 fortæller Philipsen om andre grænseregioner, der »har opbygget fælles politiske organer hen over grænsen, fælles sekretariater og administrationsbygninger, også med støtte fra EF. Men med hensyn til konkrete resultater og praktiske eksempler er de næppe nået længe end vi er med langt færre midler og ressourcer. Det har fået mig til at være noget tilbageholdende med at anbefale fælles organer og sekretariat, før vi har fået konkretiseret et nærmere indhold af et fremtidigt samarbejde (min fremhævelse).²

Selv om det selvfølgelig er tilladt at have et standpunkt til man tager et nyt, så er det for mange svært at forstå, hvad det er for for-

hold, som i 1997 – bare fem år senere – har fået Philipsen til pludselig at have den modsatte opfattelse. Og mange har svært ved at forstå, hvorfor det nye grænseoverskridende dansk-tyske samarbejde i »Region Sønderjylland/Slesvig« skulle trumfes igennem så hurtigt – mellem to amtsrådsvalg, uden at borgerne var blevet spurgt.

Hvorfor lagde man op til en debat, når man alligevel kun var indstillet på kosmetiske justeringer?

EU, Schengen og Regionen

Der er ingen tvivl om, at først og fremmest to forhold har sat gang i det grænseoverskridende samarbejde. Det er for det første udviklingen af det indre marked i EU, som vi stemte »Ja« til ved »pakken« i 1986. I det indre marked skal alle grænser fjernes, som virker hindrende for varernes frie bevægelighed. For det andet udsigten til støtte fra EUs regionale fond til konkrete grænseoverskridende projekter. Og dermed er det klart, at debatten om »Region Sønderjylland/Slesvig« i allerhøjeste grad har noget med EU at gøre.

I »Det europæiske charter for grænseregioner og grænseoverskridende regioner« – vedtaget første gang i 1981 og sidst revideret i 1995 – gøres der klart opmærksom på, at grænser er noget kunstigt: »Grænser er »historiens ar«. Grænseoverskridende samarbejde bidrager til at mildne ulemperne ved disse grænser, overvinde grænseområdernes ulemper som nationale udkantsområder og forbedre befolkningens levevilkår«. ³

Ud over varernes frie bevægelighed, skal også borgernes frie bevægelighed sikres. Det vil ske gennem det kommende Schengen-samarbejde, som Danmark har tilsluttet sig, og som træder i kraft fra 1999. Herefter vil der ikke længere finde nogen personkontrol sted ved den dansk-tyske grænse. Med Schengen og med charteret for det grænseoverskridende samarbejde er grænsens synlighed ophævet, selv om der fortsat vil være masser af forskelle på hver side af grænsen, forskelle som er kulturelt betinget og forskelle, som fortsat vil være politisk betinget.

I Sønderjyllands Amtsråds nye pjece »Grænsen ligger fast« fremhæver amtsborgmester Kresten Philipsen korrekt, at »politissamarbejde er statens anliggende« og dermed ikke amtsrådets anliggende. Men for borgerne hænger begreberne og verden sammen. For mange borgere er det kommende Schengen-samarbejde om afskaffelsen af

grænsekontrollen og »Region Sønderjylland/Slesvig« blot to sider af den samme sag – uanset om man er for eller imod.

Grænseoverskridende samarbejde

Da Sønderjylland blev delt i 1920, opstod der hurtigt et behov for et samarbejde om visse konkrete opgaver. Derfor blev der allerede i 1922 oprettet en Dansk-tysk Grænsevandløbskommision. Desuden foretages der ca. hvert 10. år en officiel inspektion af den nuværende grænses konkrete forløb i terræn'et.⁴

Efter 2. verdenskrig tog Flensborg by initiativ til afholdelsen af »Flensburger Tage« med repræsentanter fra de fire nordslesvigske byer. Det blev efterhånden til det man lidt uofficielt kaldte de »Dansk-tyske dage«, hvor man på det officielle, men uformelle plan skabte kontakter hen over grænsen mellem repræsentanter for de forskellige kommunale myndigheder. Af konkrete problemer diskuterede man især forhold omkring forureningen af Flensborg Fjord.⁵

Med kommunalreformen i 1970 blev de fire nordslesvigske amter slået sammen til ét, til »Sønderjyllands amt«. Det grænseoverskridende samarbejde blev derfor nu varetaget af amtet med oprettelsen af »Dansk-tysk Forum« i 1977. Fra tysk side deltog repræsentanter fra Flensborg by samt kredsene Slesvig-Flensborg og Nordfrisland. Det er dette uformelle samarbejde, der nu bliver formaliseret gennem »Region Sønderjylland/Slesvig«!

Desuden findes der en lang række andre grænseoverskridende aktiviteter i form af »Dansk-tysk borgmesterkonference« arrangeret af det tyske mindretal, dansk-tysk grænsependlerorganisation o.m.m.

Men først da EU begyndte at sende penge til regionen, kom det grænseoverskridende samarbejde for alvor i gang. I 1988 sendte Sønderjyllands Amt og den slesvig-holstenske landsregering i Kiel for første gang en fælles henvendelse til Brüssel om økonomisk hjælp til regionen. Man henviste til de forøgede kontakter hen over grænsen og til en EF-forordning nr.1787/84 om, at »Kongeriget Danmark og Den tyske Forbundsrepublik (har) til hensigt »at fremme en grænseoverskridende koordinering af den regionale udvikling ...« ... som umiddelbart skal ophæve grænsen som formel barriere«. ⁶

Der blev herefter skabt 7 konkrete projekter. EF gav 3 millioner ECU=24 mio. kr. til tre pilotprojekter omkring Flensborg fjord, informations- og teknologicenteret ITAI samt til restaurering af Frøslev og

Jardelund moser. Men herudover blev der også givet en bevilling fra EF til en undersøgelse af »Økonomiens struktur og udviklingsmuligheder i den dansk-tyske grænse-region«, så man kunne konstatere, hvor grænsen fungerede som en barriere for udviklingen af det fælles indre marked.

Denne undersøgelse dannede baggrunden for, at EF i 1991 gennem INTERREG bevilgede ialt 5,9 mio. ECU til fælles grænseoverskridende dansk-tyske projekter. I 1994 blev der yderligere bevilget over 11 mio. ECU til »at udbyde, forbedre og udvide de grænseoverskridende strukturer«. ⁷ Det er en fælles dansk-tysk styrekomité, som koordinerer projekterne og som arbejder for at fremme de typer af projekter, som man mener bedst kan fremme det grænseoverskridende samarbejde. Der er ca. 20 projekter, som har fået penge fra EU via styrekomiteen, som f.eks. den grænseoverskridende forbrugerrådgivning EUROCON i Flensborg, ITAI instituttet i Tønder, som hjælper virksomheder i Sønderjylland med rådgivning om indførelse af ny teknologi, Brundtlandbyerne Toftlund og Bredsted hjælper forbrugere med at opnå varme- og el-besparelser for at beskytte miljøet, studerende fra Handelshøjskole SYD og Universitet i Flensborg kan tage en fælles dobbeltsproget HA-uddannelse o.m.m. Projekterne henvender sig således både til forbrugere, virksomhederne og uddannelsessystemet.

Med disse mange projekter og med de mange EU-penge opstod der et behov for en mere offentlig diskussion af, hvad det er for et grænseoverskridende samarbejde der skal fremmes og hvordan. Den pragmatiske og uformelle struktur var ikke længere tilstrækkelig, mente beslutningstagerne. Der måtte finde en institutionalisering sted!

Grænseoverskridende problemer

Problemer er der nok af. De fleste borgere oplever ikke noget problem, når de i dag krydser den dansk-tyske grænse på vej til ferie sydpå – eller måske blot på vej til Calles grænsebutikker.

Men arbejder man på den ene side af grænsen og bor på den anden er der problemer nok. Skatte- og socialreglerne er forskellige. Boligfinansieringen er forskellig. Arbejdsmarkedsreglerne er forskellige. Arbejdsmiljøreglerne er forskellige. Miljøreglerne er forskellige, jvf. de tyske deponier ved Harreslev/Padborg og dansk import af tysk

affald til de danske affaldsforbrændingsværker. Hertil kommer så de sproglige og kulturelle forskelle som medfører, at grænsen alligevel fungerer som en slags åndelig Berlin-mur.

Institut for Grænseregionsforskning lavede for nogle år siden en undersøgelse af »Grænsependling mellem Tyskland og Sønderjylland«, hvoraf det fremgår, at pendlingen i Sønderjyllands amt varierer mellem 15% og 60% af alle beskæftigede i forskellige kommuner. »Derimod er der stort set ingen sammenfletninger mellem arbejdsmarkederne nord og syd for den dansk-tyske grænse«.⁸ Alligevel viser en anden undersøgelse, at der i sommeren 1997 var 27.000 arbejdsløse i det dansk-tyske grænseområde. Men man kan ikke løse problemet i fællesskab, og de fleste arbejdsløse findes syd for grænsen.⁹

I Sønderjyllands amt er beskæftigelsen relativt god, over landsgennemsnittet, for her er blikket vendt mod de store markeder mod syd! I Sydslesvig har man store strukturproblemer og dermed meget større arbejdsløshed, for her er blikket også vendt mod syd. Sydslesvig er derfor en »blindtarm« i det tyske=europæiske marked, mens Nordslesvig fungerer som »spydspids«, som en port mod Europa!

Derfor er det tyskerne, som har været de mest ivrige for at fremme et grænseoverskridende samarbejde!

Euregio-Schleswig

Da man i Sønderjyllands Amt i 1995 skulle fejre 75-året for Nordslesvigs genforening med Danmark, opstod der heftig debat om det tyske mindretals deltagelse. Det kom heldigvis til at deltage og dermed demonstreredes det, at mindretallet som demokratiske og loyale danske statsborgere bliver behandlet på lige fod med andre danske statsborgere. Men hvad med repræsentanter for det nye Tyskland, fra bl.a. delstaten Slesvig-Holsten? Der lå grænsen fast. De fik ikke lov til at deltage på Dybbøl.

Til gengæld blev de slesvig-holstenske repræsentanter så inviteret af Sønderjyllands Amt til den første grænselandskongres i august 1995. Her fremførte den slesvig-holstenske europaminister Gerd Walter igen den gamle tyske drøm om et formaliseret dansk-tysk grænseoverskridende samarbejde. Sammen med Flensborgs dansk-venlige og dansk-kyndige overborgmester Olaf Cord Dielewicz argumentere-

Hyggelig stemning ved hovedbordet på den første grænselandskongres på amtsgården i Aabenraa den 18. august 1995. Ved bordenden til venstre den slesvig-holstenske europaminister Gerd Walter og til højre amtsborgmester Kresten Philipsen. Foto: Karin Riggelsen, Nordschleswiger.

des der for, at et EUREGIO SCHLESWICENSIS på samme måde som andre steder i Europa kunne vise vejen frem til et fælles og forenet Europa. Regionernes Europa skulle som en bærende søjle være et middel til at undgå et centralistisk Europa, sagde Gerd Walter.¹⁰ Det var på mødet i Aabenrå, at ideen om »Region Sønderjylland/Slesvig« blev født eller i alt fald fremført offentligt.

I starten var der ikke mange, der tog notits af, hvad en tysk europaminister og en tysk overborgmester havde sagt i amtsrådssalen i Aabenraa. Der var ingen større reaktion.

Men barnet var født – og skulle døbes. Den 22. november 1995 blev det på et møde i Dansk-tysk Forum aftalt, at processen skulle sættes i gang. Der blev nedsat et udvalg til at udarbejde dåbsattesten – et konkret forslag til »Euroregion Slesvig«.¹¹ Forslaget blev året efter, den 24. november 1996, præsenteret som en kronik i en avis, som ingen tilsyneladende læser, for reaktionerne var ret beskedne.

Kort tid i forvejen var der blevet udarbejdet et »Udkast til aftale om oprettelse af Euroregion Slesvig«, dateret den 11. oktober 1996.

Region Sønderjylland/Slesvig

Den voldsomme reaktion kom først, da bl.a. de nationale foreninger blev inviteret til et møde på amtsgården i Aabenrå den 13. februar 1997. Kritikken gik bl.a. på, at mange slet ikke mente der var et behov for en formalisering af samarbejdet, når det nu gik så godt. Andre ønskede at forslaget skulle ud til en regional folkeafstemning. Kritikken gik også på selve navnet. Det blev af mange opfattet som tysk! Nogle var også bekymrede for, at det tyske sprog ville dominere, da danskerne kan tale tysk, mens næsten ingen tyskere kan tale dansk. Men hovedproblemet er nok, at mange *føler=frygter* at tyskerne vil komme til at dominere.

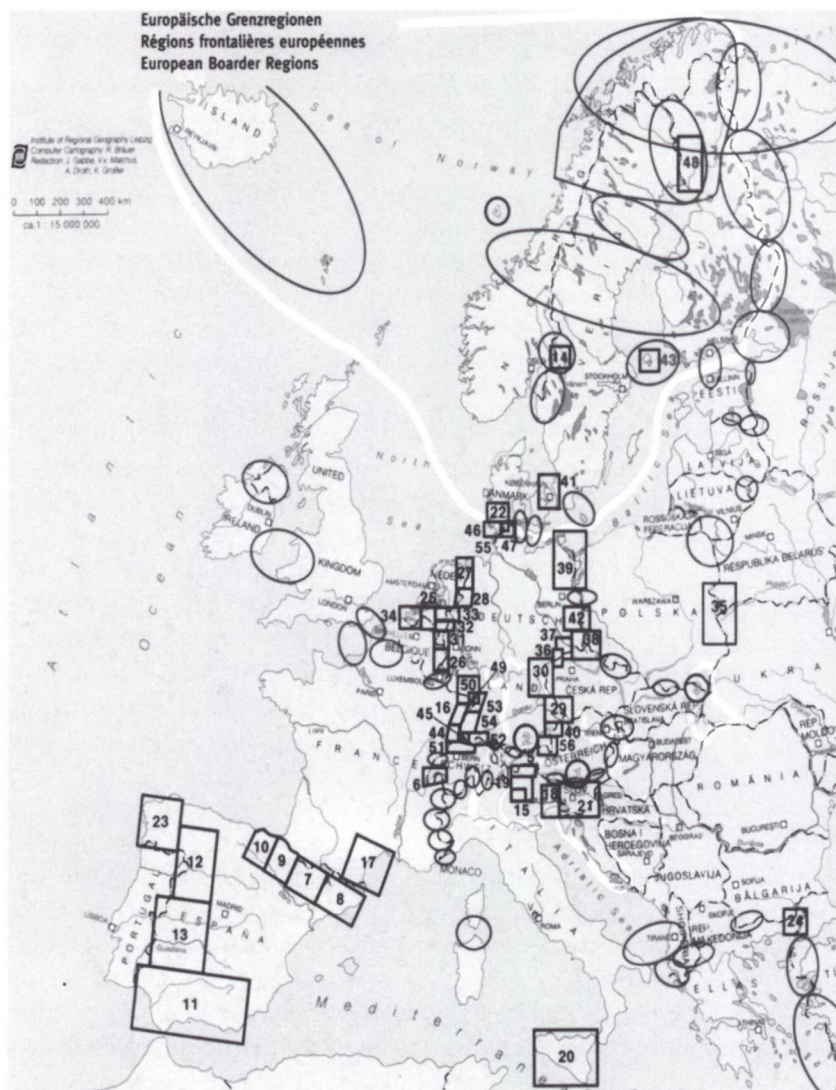
Derfor er den voldsomme modstand en kombination af EU-modstand og tyskerhad som sammen med en overlegen amtsborgmesters skindemokrati har fået mange til at føle afmagt overfor det politiske system.

Debatten har ikke handlet meget om aftalens indhold. For den ville klart have vist, at det 42 personer store råd – så stort efter tysk ønske – blot er et rådgivende organ uden magtbeføjelser. At aftalen kan ophæves med kort varsel, hvis det ikke fungerer. At rådet kun kan diskutere ideer til fremme af det grænseoverskridende samarbejde, hvor begge parter skal respektere »den nationale lovgivning i sit eget land«.

Modstanderne blev først og fremmest organiseret i Sønderjyllandskomitéen. Det lykkedes dem at få ændret aftalen på to punkter. Det ene var, at målet ikke længere bl.a. skulle være »støtte til idéen om europæisk enhed og international forståelse«. Det blev i aftalens § 2,2,1 ændret til støtte til »idéen om europæisk samarbejde og international forståelse«.

Det andet der blev ændret var navnet. Fra at hedde »Euroregion Slesvig« blev det nu til »Region Sønderjylland/Slesvig«. Således fjernes noget af EU-stemplet og erstattedes af det dansk-nationale sønderjyske. Det sidste er ikke alene tyskerne blevet sure over, men også repræsentanter fra både det danske og det tyske mindretal, som mener, at danskerne har »snydt« ved i begge tilfælde at have brugt dansk stavemåde. Tyskerne bruger betegnelsen »Region Schleswig/Sønderjylland« med respekt for både den danske og den tyske stavemåde.

Og syd for grænsen er der mange sydslesvigske kommuner, som er sure over, at de slet ikke er med, da aftalen alene gælder for den

De europæiske grænseregioners arbejdsfællesskab har ca. 55 medlemsregioner inden for og uden for EU. Sønderjyllands Amtsråd har været medlem siden 1989. Også Kreds Slesvig-Flensborg, Kreds Nordfrisland, Flensborg By, Øresundskomiteen og Nordisk Ministerråd kan nævnes blandt medlemmerne. Kortet her er gengivet efter Amtsrådets pjeces »Grænsen ligger fast« fra juni 1997.

»Grænsekæden« ved Kruså den 10. maj 1997. Foto: Karin Riggelsen, Nord-schleswiger.

del af Sydslesvig, som tyskerne kalder for »Planungsraum V«, dvs. Sydslesvig uden Rendsborg-Eckernförde amt. Region Slesvig gælder altså ikke for hele Slesvig!

Det har været interessant at konstatere, at den folkelige debat har været voldsom i Danmark, mens der ingen folkelig debat har været i Tyskland. Til gengæld har mange officielle tyskere undret sig over danskernes adfærd. Det gælder reaktioner fra fremtrædende politikere i Landdagen i Kiel til fremtrædende tyske aviser som f.eks. Süddeutscher Zeitung og Frankfurter Allgemeine. Men det har været pinligt som dansker at opleve de mange aktuelle anti-tyske fordomme, som bl.a. hviler på historiske erfaringer fra 1864, og som slet ikke tager hensyn til det demokratiske Tyskland efter 2. verdenskrig. Det har været pinligt at opleve så voldsom en modstand om noget man ikke kender til og med metoder, som ikke er en retsstat og et demokrati værdigt med trusler og kriminelle handlinger mod politikere og embedsmænd.

Men det har også været pinligt at opleve, at demokratiet i Sønder-

jylland amt afslørede borgernes afmagt og gav borgerne oplevelsen af et skindemokrati. Kæden til »beskyttelse« af grænsen den 10. maj var et udtryk for denne afmagt. Men kæden blev samtidig for den tyske nabo et symbol på, at mange danskere stadig lukker sig inde, som om verden udenfor ikke eksisterer, som om danskerne er sig selv nok og ikke vil have noget med naboen at gøre. Gad vide hvordan reaktionen var blevet i Danmark, hvis det var tyskerne, der havde dannet en kæde – vendt mod Danmark?

Grænsen går hvor folk ønsker den skal gå. 1920-grænsen pilles der ikke ved – den ligger fast!

NOTER

1. Sønderjyllands Amt 1970-1995. 1995 s. 167.
2. Jydske-Vestkysten 30.9.92.
3. Det europæiske Charter for Grænse-regioner og Grænseoverskridende Regioner. 1995 s. 1.
4. Interreg. Pjece fra Sønderjyllands amt 1995 s. 7.
5. Sønderjyllands Amt 1970-1995. 1995 s. 165ff.
6. Udkast til aftale om oprettelse af Euroregion Slesvig. 11.10.96 s. 2.
7. Interreg. Pjece fra Sønderjyllands amt 1995 s. 10.
8. PLUK 1992,3 s. 7.
9. Nordschleswiger 5.6.97.
10. Nordschleswiger 19.8.95.
11. Jydske-Vestkysten 24.11.96.